

XVIII. YÜZYIL BAŞLARINDA İZMİR KAZASI'NDA GÖREV VE GÖREVLİLER

I. 1144 Numaralı Hurufat Defteri

Hurufat Defterlerinde kaza esas alınmış ve muhtemelen Kazaskerlik makamında tutulan defterlere bakılarak oluşturulmuştur. Kısaca Kadılardan gelen her türlü bilgilerin bu defterlere özetlenmesiyle hazırlanmış olup, Hicri 1255/ Miladi 1839 tarihlerinde sona ermektedirler.¹

1144 Numaralı Hurufat Defteri İzmir kazası ile ilgili olup, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Hurufat Tasnifi denilen defter kümesi içerisinde bulunmaktadır. H. Ramazan 1140 ile Rebiü'lâhir 1141 (M. 11 Nisan - 10 Mayıs ile 4 Kasım - 2 Aralık 1728) tarihleri arasındaki dönemi kapsamaktadır. Ondokuz ve yirmibirinci sayfeler arasındaki bölüm İzmir kazasına aid bilgileri havidir. Söz konusu defterle ilgili olarak, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde yaptığımız çalışma süresince ancak mikrofiliminden yararlanma imkânımız olmuştur. Bu sebeple defterin fizikî özellikleri ile ilgili olarak, ayrıntılı bilgiye sahip değiliz.

Hurufat Defterlerinde genellikle özet bilgiler bulunmaktadır. Fakat bilhassa XVIII. yüzyıl gibi, ayrıntılı bilgiler ihtiva eden vesikalara rastlamanın güç olduğu bir dönem için, bu bilgiler oldukça kıymetlidir. Ana hatları ile bu defterleri incelediğimizde; Yerleşim birimi (Nâhiye, Kasaba, Mahalle ...v.s.), Vakıf nev'i, Vakıf Adı, Vazife, Vazifenin İlk Sahibi, Vazifeden Ayrılış Sebebi, Vazifenin İkinci Sahibi veya Tecdid, Tarih, Ücret (günlük), Vazifeyi Arzeden ve Vakfa ilave Vakıf olmak üzere kapsamlı bilgi sahibi olabilmekteyiz. Aşağıda vesikanın transkripsiyonunu aynen vermek yerine, yukarıdaki konu başlıkları dahilinde, tablolar oluşturularak, bu bilgiler doğrudan doğruya bilgisayara işlenerek, yorumlamada kolaylık sağlanmıştır.

II. İzmir Kazası

1. İzmir Kazası'na Bağlı Nâhiyeler

XVI. yüzyılda İzmir Anadolu Eyaleti'nin Sıgla Sancağı'na bağlı altı kazasından biridir. İzmir Kazasına bağlı on tane nâhiye bulunmaktadır. Bunlar Urla, Cuma-âbâd,

---

¹ Tuncer Baykara, *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Ankara, 1990, s. 3

Karaburun, Kızılıhisar, Akça-şehir, Mandeca, Ezine, Sifrihisar, Çeşme ve Ayasuluğ'dur.²

XVIII. yüzyılda İzmir³ yine Sığla Sancağına bağlı bir kaza merkezidir. H.1140 - 1141 yıllarında İzmir'e bağlı nâhiyeler; Ayasefid, Burun-âbâd, Cuma-âbâd, Deryanda (Tiryanda) ve Urla 'dır.

1.a Ayasefid Nâhiyesi⁴

Defterde Ayasefid Nahiyesine bağlı Gökçek⁵, Kalenderya⁶, Kilizman⁷ ve Yelki⁸ Karyelerinin isimleri geçmektedir. Bu sıradaki İzmir Kadısı Abdurrahim Efendidir.

Gökçek Karyesinde Hacı Ali ve Hacı Veli binası Camii için Hatib olarak İbrahim'in vefatı sebebiyle Şeyh Salih b. Mehmed muayyen ücret ile Muharrem 1141 (7 Ağustos -5 Eylül 1728) tarihinde atanmıştır. Yine aynı camii için, aynı tarihte İmam olarak Seyyid Halil'in vefatından Seyyid Cafer', günlüğü 1 Akçe olmak üzere tayin edilmiştir.⁹

Kalenderya⁷ Karyesinde, bulunan camiin Hatib ve Cuma Şeyhi olarak Ali'nin ayrılmasından Ahmed, Rebiülâhîr 1141(4 Kasım-2 Aralık 1728) senesinde 1 Akçe ile görevlendirilmiştir.¹⁰

Kilizman Karyesinde Hacı Ömer Mescidinde, İmam olan Ömer fevtinden Şeyh Salih b. Mehmed Muharrem 1141'de muayyen ücret ile atanmıştır.¹¹

Yelki Karyesinde bulunan Camiide Hatib ve Mütevelli olarak Seyyid Musa fevtinden Mehmed Zilkade 1140 (9 Haziran- 8 Temmuz 1728) senesinde; yevmi 1 Akçe ile tayin edilmiştir.¹²

² Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş 1 Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara, 1988, s. 180.

³ XVIII. yüzyılda İzmir için bakınız; Necmi Ülker, *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda İzmir Şehri Tarihi I, Ticaret Tarihi Araştırmaları*, İzmir, 1994; Necmi Ülker, "Bizans'ın Son Dönemlerinden Cumhuriyet Devrine Kadar İzmir (XIV -XX Yüzyıllar)", *İzmir*, İstanbul, 1993, ss. 74-96.

⁴ XIX. yüzyılda Ayasefid nam-ı diğer Kilizman diye geçmektedir. XVIII. yüzyıl başlarında Ayasefid Nâhiyesine bağlı Kilizman bir köy iken, muhtemelen XIX. yüzyılda nâhiye merkezi Kilizman olmuştur. Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına . . .*, s. 236.

⁵ *Hurufat 1144*, s. 20

⁶ *Hurufat 1144*, s. 21.

⁷ *Hurufat 1144*, s. 20.

⁸ *Hurufat 1144*, s. 20

⁹ *Hurufat 1144*, s. 20.

¹⁰ *Hurufat 1144*, s. 21.

¹¹ *Hurufat 1144*, s. 20.

¹² *Hurufat 1144*, s. 20.

1.b Burun-âbâd Nâhiyesi

Defterde, Burun-âbâd nahiyesine bağlı Pınarbaşı Karyesi geçmektedir. Pınarbaşı karyesinde bulunan Mescid için İmam olarak, Mustafa fevtinden Halil oğlu İsmail Zilkade 1140 senesinde, yevmi 2 Akçe ile atanmıştır.¹³

Pınarbaşı Karyesinde İvaz Efendi Mescidine İmam olarak, Ahmed fevtinden Halil oğlu Mehmed, muayyen ücret ile Zilhicce 1140 'ta göreve getirilmiştir.¹⁴

Pınarbaşı Karyesinde Kara Ali Camiine Hatib olarak, Mustafa fevtinden oğlu İsmail, yevmi 1 Akçe ile Zilhicce 1140'da atanmıştır.¹⁵

1.c Cuma-âbâd Nâhiyesi

Cuma- âbâd Nâhiyesinde Yenice Mahallesinde Kadızade Sefer Çelebi Mescidi Vakfının Mütevellisi Ali, Mustafa lehine görevi Zilkade 1140 tarihinde bırakmıştır.¹⁶

Cumaodası? Karyesinde bulunan Mescid için İmam olarak, yevmi 4 Akçe; Müezzin olarak yevmi 4 Akçe; Kayyum olarak yevmi 4 Akçe ve Mektebinde Muallim olarak yevmi 4 Akçe ile Mustafa fevtinden oğlu Seyyid Ali Rebiülâhîr 1141 tarihinde tayin edilmiştir.¹⁷

Çile Karyesinde Kabalı Ahmed binası Camiine Hatib olarak, Ahmed fevtinden Abdurrahman b. Mehmed Muharrem 1141 tarihinde atanmıştır.¹⁸

1.d Deryanda (Tiryanda) Nâhiyesi

Deryanda Nâhiyesinde Mahmudlar Karyesindeki Camiin Hatibi Hüseyin fevtinden Osman b. Mehmed'e muayyen ücret ile Rebiülâhîr 1141 tarihinde tayin edilmiştir.¹⁹

1.e Urla Nâhiyesi

---

¹³ *Hurufat 1144*, s. 20

¹⁴ *Hurufat 1144*, s. 20.

¹⁵ *Hurufat 1144*, s. 20.

¹⁶ *Hurufat 1144*, s. 19.

¹⁷ *Hurufat 1144*, s. 21.

¹⁸ *Hurufat 1144*, s. 20.

¹⁹ *Hurufat 1144*, s. 21.

Urla Kasabası başlığı altında Hoca Yahşi Bey Camii Vakfına ve Unkapanı Camii²⁰ yakınındaki Han'a Mütevelli ve Mahkeme'ye Naib olarak Sunullah'ın, Rebiülahir 1141 yılında, muayyen ücret ile yeniden atandığı kaydedilmiştir. ²¹

Urla Nahiyesinde İskele Camiine , Akpınar-ı Kebir Vakfına ve El-hac Deveci Vakıflarına Mütevelli olarak, Rebiülahir 1141 senesinde Ali'nin fevtinden günlük 1 Akçe ile Seyyid Mehmedemin getirilmiştir. ²² Aynı sené ve aynı ücretile Elhac Devran? Camiine Müezzín olarak, Mustafa fevtinden Abdullah tayin edilmiştir. ²³

Urla Nahiyesinde Özbek nam Camii Vakfına Mütevelli olarak, Ahmed fevtinden Şeyh Mehmed Rebiülahir 1141 tarihinde, yevmi 1 Akçe ile atanmıştır. ²⁴

Urla Nahiyesinde İskelede deniz kenarındaki Hoca Yahşi Camii Vakfına, Seyyid Ahmed'in ayrılmasından dolayı Ahmed, günlüğü 1 Akçe ile Rebiülevvel 1141(5 Ekim - 3 Kasım 1728) yılında tayin edilmiştir.²⁵

Urla Nahiyesinde Turbalı Mahmud²⁶ Muallimhanesi'ne Muallim olarak, Rebiülahir 1141 senesinde, Abdullah'ın ayrılmasından dolayı Şeyh ... adlı kişiye, muayyen ücret ile verilmiştir. ²⁷

Urla Nahiyesinde Hoca Yahşi Bey Camii Mütevelliliği, Rebiülahir 1141'de muayyenle ücret ile, Resneli? Ahmed'e yeniden verilmiştir. ²⁸

Urla Nahiyesi Kamanlı Mahallesinde bulunan Hoca Yahşi Camii Mutasarrıflığı, Ali refinden, Ahmed'e Rebiülahir 1141'de , günlüğü 1 Akçe ile verilmiştir. ²⁹ Aynı Camiinin Nazırlığı ise yine aynı ücret ve tarihte yeniden Hafız Halil'e verilmiştir. ³⁰

²⁰ Kapan Camii olarak da geçtiği gibi Hacı Turan Camii diye de bilinmektedir. 961 = 1554 tarihinde yapılmıştır. Binası ve minaresi XVI. yüzyıldan kaldığından değerlidir. Şadırvan'ın tavanındaki resimler kıymetini daha da artırmaktadır. Tuncer Baykara, *Türk Devrinde Urla Kazası 1080 - 1980*, İzmir, 1991, s. 59.

²¹ *Hurufat 1144*, s. 21.

²² *Hurufat 1144*, s. 21.

²³ *Hurufat 1144*, s. 21.

²⁴ *Hurufat 1144*, s. 21.

²⁵ *Hurufat 1144*, s. 21.

²⁶ Tuncer Baykara'nın, *Türk Devrinde Urla. . .* adlı eserinin 60. sahifesinde Turbalı Mehmed Mescidi'nin 1787 senesinde Naibli mahallesinde bulunduğu belirtilmektedir. Fakat herhangi bir şekilde Turbalı Mahmud Muallimhanesi'nden sözedilmemektedir. Muhtemelen Muallimhane'de aynı mahallede olmalıdır.

²⁷ *Hurufat 1144*, s. 21.

²⁸ *Hurufat 1144*, s. 21.

²⁹ *Hurufat 1144*, s. 21.

³⁰ *Hurufat 1144*, s. 21.

Urla Nahiyesi Şeyh Mahallesi Mescidi'nin İmam ve Mütevelliliğine Mehmed fevtinden Ali,günlüğü 1 Akçe ile Rebiülahir 1141 'de getirilmiştir.³¹

Urla Nahiyesi Bey(k)talan Mahallesinde bulunan, Mescide Mütevelli olarak, Mustafa fevtinden Mehmed Rebiülahir 1141 senesinde tayin edilmiştir.³²

Urla Nahiyesinde Demirciler içinde Fatma binti Elhac Mustafa'nın yeniden yaptırdığı Muallimhane ve Sebil'in Nazırlığı'na Mustafa b. Hüseyin Rebiülahir 1141 senesinde atanmıştır.³³

Urla Kasabasında Demircili Karyesinde , Ali Reis Camiine Hatib olarak, Mehmed fevtinden Hacı Ali adlı kişi, Ramazan 1140(11 Nisan -10 Mayıs 1728) tarihinde, yevmi 3 Akçe ile Naibi Derviş Mustafa tarafından tayin edilmiştir.³⁴Yine aynı köyde, Akçahisar nam mevkiideki çeşme yanında senede bir Hatrn-i Şerif tilâveti için, Mehmed'in vefatından Mehmed b. Ali, Rebiülahir 1141 senesinde görevlendirilmiştir.³⁵

Urla Kasabasında Selecanlı karyesindeki çeşmenin Mütevelliliği,Hasan b. Mustafa fevtinden küçük oğlu Seyyid Mehmed'e Şevval 1140'da (11 Mayıs - 8 Haziran 1728) kadısı Abdurrahim tarafından verilmiştir.³⁶

Urla Nahiyesinde Özbek Karyesinde bulunan Elhac Nurullah Camii³⁷ Mütevelliliğine , Ahmed fevtinden Muallim Şeyh Mehmed, günde 1 Akçe ile Rebiülahir 1141 tarihinde atanmıştır. Yine aynı camiide Cuma Şeyhliği Hüseyin refinden Şeyh Mehmed b. Ali'ye Rebiülahir 1141 senesinde verilmiştir.³⁸

2. İzmir'in Mahalleleri

İzmir şehri'nin kent dokusu uzun Osmanlı asırları boyunca büyük değişiklikler göstermiştir. 1528 -29 yıllarında İzmir şehri'nin mahalleleri;

- Faikpaşa,
- Mescid-i Selâtinzade,
- Han Bey (Pazar)
- Liman-ı İzmir,
- Boynuzseküsti,

---

³¹ *Hurufat 1144*, s. 21.

³² *Hurufat 1144*, s. 21.

³³ *Hurufat 1144*, s. 21.

³⁴ *Hurufat 1144*, s. 19.

³⁵ *Hurufat 1144*, s. 21.

³⁶ *Hurufat 1144*, s. 19.

³⁷ *Hurufat 1144*, s. 21

³⁸ *Hurufat 1144*, s. 21.

- Cemat-i Gebran'dır.³⁹

1575-76 yıllarında İzmir'in mahalleleri ise;

-Faikpaşa,

- Mescid-i Selâtinzade,

- Han Bey (Pazar),

- Ali Çavuş,

- Yazıcı,

- Liman-ı İzmir,

- Şaphane,

- Boynuzseksü,

- Cemaat-i Gebran'dır.⁴⁰

XVI. yüzyılda İzmir'de bulunan mahalleler, XVIII. yüzyılda büyük değişiklikler göstermiştir. Pazar Mahallesi haricinde mahalle isimleri tamamıyla değişmiştir.

Bu tarihler arasında İzmir'e bağlı mahalleler harf sırasıyla; Cami-i Atik⁴¹, Hasan Hoca⁴² Hatuniye⁴³, Kassab Hızır⁴⁴, Kefeli⁴⁵, Mahalle-i Cedid⁴⁶, Mirali⁴⁷ ve Şeyh⁴⁸ adlı sekiz mahalledir.

³⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir 148, (Bundan sonra BOA. TT.), ss. 8-10.

⁴⁰ BOA. TT. 537, 8-13.

⁴¹ Eski Türk mahallelerinden olup, en erken gurre-i Safer 1129/ 15 Ocak 1717 tarihli vakfiye kaydında geçmekte dir. Sonraki yüzyıllarda da kullanılmaya devam etmiş XX. yüzyılda kaldırılmıştır. M. Münir Aktepe, " Osmanlı Devri İzmir Camiileri Hakkında Ön Bilgi", *İstanbul Üniv. Tarih Enst. Dergisi*, (Bundan sonra *İ. Ü. T. E. D.*)S. 3, (Ekim 1972), İstanbul, 1973, s. 189; Filiz Çolak, "İzmir Şehrinde Yer Adlarının Tarihi Gelişimi"(Ege Üniv. Tarih Bölümü Basılmamış Lisans Tezi), , İzmir, 1992 , s. 71.

⁴² XVII. yüzyılda Evliya Çelebi'de görülen bu mahalle, adını 1940'lı yıllara kadar sürdürmüştür. Bu yıllarda "Erler" adını alarak, 893-915 numaralı sokakları havi idi. XIX. yüzyıla tarihlenen ve 773 numaralı sokakta bulunan Hasan Hoca Mescidi ile hiçbir ilgisi yoktur. Filiz Çolak, *a. g. t.* , s. 138.

⁴³ Bugün "Kurtuluş" mahallesi olarak geçmektedir. 1940'dan önce muhtemelen burada bulunan Tayyibe Hatun Camiine izafeten bu ismi almıştır. 940 -943 numaralı sokakları ihtiva eden Hatuniye mahallesi halen, halk arasında bu ismini korumaktadır. Filiz Çolak, *a. g. t.* , s. 140.

⁴⁴ 1671'den itibaren görülen bu mahalle, Hisar Camii ile Belediye Sarayı'nın kuzey-doğu tarafında idi. Adını günümüze değin koruyamamıştır. Filiz Çolak, *a. g. t.* , s. 176.

⁴⁵ Defterimizde Kefeli Mahallesinde İkiçeşmeler adlı yerde bulunan, Kurd Mehmed Paşa = Kurd Mehmed Beşe = İkiçeşmelik Camiine izafeten Kefeli Mahallesi bugünkü İkiçeşmelik semti civarında olmalıdır. *Hurufat 1144*, s. 19.

2.a Cami-i Atik Mahallesi

Bu mahallede Haçı Yusuf⁴⁹, Balyanbolulu Haçı Mehmed⁵⁰ ve Seyyid Haçı Mahmud⁵¹ Camiileri ile Ümmühan Hatun Mescidi bulunmaktadır.

Haçı Yusuf Camii Müderrisliği Şeyh Ahmed b. Ömer'den Şeyh Hasan'a Ramazan 1140 ? tarihinde atanmıştır. Yine aynı camiin Cuma Vaizliği Seyyid Fazullah ferağından Şeyh Mustafa b. Hüseyin'e muayyen ücret ile, Rebiülahir 1141 yılında tayin edilmiştir. ⁵² Balyanbolulu Haçı Mehmed Camiine, Han-ı Hacegan olarak, 6 Akçe Abdi fevtinden Şeyh Mehmed'e , Cüzhan ve Devirhanlık Halil fevtinden Şerif Ahmed'e 6 Akçe ile Ramazan 1140 tarihinde atanmıştır. ⁵³ Aynı camiyede Cabi olarak, 3 Akçe ile Molla Ahmed yeniden verilmiştir. Müderris ve Vaiz olarak Halil fevtinden Şeyh Ahmed muayyen ücret ile Ramazan 1140'ta Mütevellisi Abdullah Efendi tarafından tayin edilmiştir.⁵⁴ Vaizlik Yusufun ölümünden Mehmed'e Şevval 1140 tarihinde muayyen ücret ile verilmiştir. ⁵⁵ Seyyid Haçı Mahmud Camiinde Müezzinlik ve Kayyumluk vazifesine, Mustafa b. Elhac Mehmed fevtinden Muhiddin Mehmed'e Safer 1141(6 Eylül - 4 Ekim 1728) senesinde atanmıştır. ⁵⁶ Ümmühan Hatun Mescidinde Kayyum ve Müezzin olarak Mustafa fevtinden diğer Mustafa Şevval 1140 senesinde, bamuayyen ile Mütevellisi Mehmed tarafından tayin edilmiştir. Nazırlığa da Hafız İbrahim'den İsmail b. Hasan Zilkade 1140 senesinde Mütevellisi Hasan tarafından tayin edilmiştir. ⁵⁷

⁴⁶ Bu mahallede bulunan Mahmud Hoca Camiinin II. Beylerde olması *hasebiyle*, muhtemelen bugün II. Beyler diye isimlendirilen yer civarında idi. M. Münir Aktepe, "Osmanlı Devri İzmir Cami ve Mescidleri Hakkında Ön Bilgi II" *I. Ü. T. E. D.* , S. 4-5, İstanbul, 1974, s. 109. .

⁴⁷ 1926'da Servili Mescid 'de bulunan bu mahalleyi günümüzde de görmekteyiz. 1941'de 1056-1060 numaralı sokakları ihtiva etmekteydi. Filiz Çolak, *a. g. t.* , s. 210.

⁴⁸ 1926'da Çorakkapı civarı idi. Filiz Çolak, *a. g. t.* , s. 266.

⁴⁹ M. Münir Aktepe'nin yeri ve banisi hakkında bilgi veremediğini ifade ettiği camii ile ilgili olarak, Onyedinci yüzyılın sonları ile ondokuzuncu yüzyılın ortalarında faal olduğunu belirtmektedir. M. Münir Aktepe, " Osmanlı Devri Camiileri Hakkında Ön Bilgi I", ss. 194 - 195.

⁵⁰ Balyanbolulu Haçı Mehmed Efendi'nin XVIII. yüzyıl ortalarında yaptırdığı on hücreli medreseden başka bir bilgi bulmadık. Tuncer Baykara, *İzmir Şehri ve Tarihi*, İzmir, 1974, s. 107.

⁵¹ İzmir'de Kemeraltı caddesine açılan II. Beyler Sokağında olup, 847 ve 848 Sokaklar köşesindedir. XVII. yüzyılda yapılmış olmalıdır. M. Münir Aktepe, "Osmanlı Devri İzmir Cami ve Mescidleri Hakkında Ön Bilgi I", ss. 109-111. ; Tuncer Baykara, *İzmir Şehri . . .* , 48.

⁵² *Hurufat 1144*, s. 21.

⁵³ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁵⁴ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁵⁵ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁵⁶ *Hurufat 1144*, s. 20.

⁵⁷ *Hurufat 1144*, s. 19.

2.b. Hasan Hoca Mahallesi

Hacı Abdülhalim Camiinde Müezzinlik ve Kayyumluk vazifesi Hasan'ın ölümünden Mehmed b. Abdullah'a, Şevval 1140 senesinde Kadısı Abdurrahim tarafından tayin edilmiştir. ⁵⁸

2.c. Hatuniye Mahallesi

Hatuniye Camiinde⁵⁹ İmam olan Abdullah'ın vefatından dolayı Karındaşioğlu Mustafa'ya Şevval 1140 senesinde bamuayyen ile kadısı Abdurrahim tarafından verilmiştir. ⁶⁰ Hacı Mehmed Mescidine İmam olarak Mustafa fevtinden Ali, Rebiülevvel 1141 tarihinde muayyen ücret ile atanmıştır. ⁶¹

2.d. Kassab Hızır Mahallesi

Kassab Hızır Mahallesi'nde Müftü Mustafa Efendi Camiinde Cuma Vaiziliği Mehmed b. Muslihiddin fevtinden Süleyman b. Osman'a ; İmamlik ve Hatiblik vazifesi Hacı Mehmed b. Muslihiddin fevtinden Şeyh Mehmed'e Muharrem 1141 tarihinde verilmiştir. ⁶² Müftü Camii Vakfının Nazırlığına İbrahim fevtinden Seyyid Ahmed Safer 1141 'de tayin edilmiştir. ⁶³ Müftü Mustafa Camii bitişiğindeki Medrese'ye⁶⁴ Müderris olarak, Hacı Mehmed vefatından Mehmed b. Yusuf'a muayyen ücret ile Muharrem 1141 tarihinde Kadısı Abdurrahim arzıyla verilmiştir. ⁶⁵

Kassab Hızır Mahallesi'nde Saliha binti Ali Hatun'un yeniden yaptırdığı medrese'ye Müderris olarak, Rebiülahir 1141 senesinde, Müezzin, Kayyum ve Müderris olarak Seyyid Mehmed yeniden atanmıştır. ⁶⁶

2.e. Kefeli Mahallesi

⁵⁸ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁵⁹ İzmir'de Tilkilik semtinde olup, Basmahane'den Mezarlıkbaşı'na giden Anafartalar caddesi üzerinde, 943 sokak köşesinde, Hatuniye Parkı'nın güneybatısındadır. Camiin inşa tarihi ile ilgili olarak, M. Münir Aktepe XVII. yüzyıl sonları, Tuncer Baykara XVII. yüzyıl başları ifadesini kullanmaktadırlar. Tayyibe Hatun isimli bir hayırsever tarafından yaptırılan camiinin 1728 yılında faaliyetde bulunduğu kesindir. 1737'de ise önemli bir tamir görmüştür. M. Münir Aktepe, "Osmanlı Devri İzmir Camii'leri Hakkında Ön Bilgi I", 198-199 ; Tuncer Baykara, *İzmir Şehri*... s. 47.

⁶⁰ *Hurufat 1144*, s. 21.

⁶¹ *Hurufat 1144*, s. 21.

⁶² *Hurufat 1144*, 20.

⁶³ *Hurufat 1144*, s. 20.

⁶⁴ Müftü Camii Medresesi İzmir'de Müftü Mustafa Camii yanında, yani Hasan Hoca mahallesinin Kantar Ağası sokağında bulunmaktaydı. Talebe-i uluma mahsus 12 odası vardı. M. Münir Aktepe, "İzmir Şehri Osmanlı Devri Medreseleri Hakkında Ön Bilgi", *İ. Ü. Tarih Dergisi*, S. 26, Mart 1972, s. 116.

⁶⁵ *Hurufat 1144*, s.21.

⁶⁶ *Hurufat 1144*, s. 21.

Kefeli Mahallesi'nde bahçe içinde Balyanbolulu Hacı Mehmed Ağa Camii Evkafı tarafından, Hacı Mehmed binası Mescid'e İmamlık vazifesi ile muayyen ücret verilerek Ahmed'den Mustafa'ya Ramazan 1140 tarihinde, vakfın Mütevellisi Abdullah arzıyla tayin edilmiştir. ⁶⁷

Kefeli Mahallesi'nde Hacı Derviş Camiine Vaiz olarak, Şevval 1140 'da, yevmi 1 Akçe ile yeniden Şeyh Ahmed atanmıştır. ⁶⁸

Kefeli Mahallesi'nde İkiçeşmeler adlı yerde Kurd Mehmed Paşa Camiine ⁶⁹ Zilkade 1140 Vaizlik vazifesiyle Abdullah'ın ölümünden, Hafız Şeyh Mustafa tayin edilmiştir. ⁷⁰

2.f Mahalle-i Cedid Mahallesi

Mahmud Hoca Camii nam-ı diğer Alaca Mescid'e⁷¹ İmamlık vazifesiyle, Mehmed b. Mehmed fevtinden Halil'e Zilkade 1140 senesinde muayyen ücret ile Mütevellisi Mustafa tarafından atanmıştır. ⁷²

Mahalle-i Cedid Mahallesi'nde Fatma Hatun 'un yeniden yaptırdığı bir Camii daha bulunmaktadır. Bu camiın İmamlık, Müezzinlik, Kayyumluk ve Mütevellilik vazifeleri boş olması hasebiyle, 1140 senesi Zilhiccesi'nde, Kadısı Abdurrahim arzıyla Hacı Hüseyin'e verilmiştir. ⁷³

Yine aynı mahallede, Sofiyye Havva Mescid'i Mütevellilik ve Kayyumluk vazifeleri Şeyh'in⁷⁴ ölümünden Şeyh Süleyman'a Rebiülahir 1141'de günlüğü 1 Akçe ile uygun görülmüştür.

2.g Mirali Mahallesi

Mirali Mahallesi'nde Osman Efendi Camii'ne Zilkade'de 1140'da Şeyh Abdullah fevtinden Şeyh Mustafa ; Rebiülahir 1141 senesinde Şeyh Abdullah'dan boşalan vaizliğe Ahmed maaşını Kürdoğlu Hacı Halil Vakfından almak üzere tayin edilmiştir. ⁷⁵

⁶⁷ *Hurufat 1144, s. 21.*

⁶⁸ *Hurufat 1144, s. 19.*

⁶⁹ Kurd Mehmed Paşa Camii, Kurd Mehmed Beşe Camii veya İkiçeşmelik Camii olmak üzere üç değişik şekilde anılmaktadır. Tuncer Baykara, *İzmir Şehri . . .*, s. 48'de 1734 yılında bu camiın bulunduğunu ifade etmektedir. Bizim çalışmamızla bu tarih Zilkade 1140 (9 Haziran - 8 Temmuz 1728)'e kadar geri çekilmiş olmaktadır.

⁷⁰ *Hurufat 1144, s. 19.*

⁷¹ İzmir'de Mahalle-i Cedid'de bulunuyordu. M. Münir Aktepe tarafından banisi bilinmiyor denilen Camiın banisi defterimizde Mustafa olarak kaydedilmektedir. M. Münir Aktepe, "Osmanlı Devri Cami ve Mescidleri Hakkında Ön bilgi I", s. 93.

⁷² *Hurufat 1144, s. 19.*

⁷³ *Hurufat 1144, s. 20*

⁷⁴ Belgenin kendisinde herhangi bir isim yoktur, sadece Şeyh fevtinden Şeyh Süleyman'a yazılıdır. *Hurufat 1144, s. 21.*

Emine Hatun Mescid Vakfı'na Mütvevelli, Müezzın, Kayyum olarak Ali b. Hasan Zilhicce 1140'ta muayyen ücret ve Kadısı Abdurrahim arzıyla tayin edilmiştir.⁷⁶

2.h Şeyh Mahallesi

Şeyh Mahallesi'nde Benli? Elhac Mehmed Mescidine İmamlık vazifesi ile Rebiülahir 1141 senesinde Mustafa'nın vefatı dolısıyla Abdullah tayin edilmiştir.⁷⁷

3. İzmir'de Muhtelif Yerlerdeki Yapılar

3.a Demircileriçi

İzmir'de Demircileriçi'nde;Fatma binti Elhac Mustafa'nın yeniden yaptırdığı Muallimhane ve Sebil'e Nazır olarak, Mustafa b. Hüseyin tayin edilmiştir.⁷⁸

3.b Odunpazarı

İzmir'de Odunpazarı'nda Kurdbeşe Ahmed Efendi Evkafı'nın Sebil ve Muallimhane'sine Mütvevelli ve Nazır olarak Ramazan 1140? tarihinde, Şeyh Mehmed ferağundan ikinci Nazır Osman Halife tayin edilmiştir.⁷⁹

Odunpazarı'ndaki Kurdbeşezade Mehmed Efendi Muallimhanesi'ne ve Sebil'ine Muallim ve Sebildar olarak, Mehmed Halife Rebiülahir 1141'de getirilmiştir.⁸⁰

3.c Irgadpazarı

İzmir'de Hacı Mustafa binası Camii'nin Kayyumluk vazifesini Mehmed ve Ahmed ortak olarak icra ederken, Mehmed'in fevtinden sulbi oğlu İsmail ve Ahmed'e yine aynı suretle Zilkade 1140 tarihinde verilmiştir.⁸¹

3.d Kurdpazarlar? Karyesi

İzmir'e bağli Kurdpazarlar? köyünde Hacı Halil binası Camiin Kayyumluğu'na, Zilhicce 1140 senesinde günlüğü 1 Akçe ile Süleyman atanmıştır.⁸²

3.e Tilkilik

İzmir'de Tilkilik adlı yerde Hatuniye Camii'ne İmam olarak Mustafa'nın vefatı sebebiyle Ali Muharrem 1141'de tayin edilmiştir.⁸³

⁷⁵ *Hurufat 1144, s. 19 ve s. 21.*

⁷⁶ *Hurufat 1144, s. 20.*

⁷⁷ *Hurufat 1144, s. 21.*

⁷⁸ *Hurufat 1144, s. 21.*

⁷⁹ *Hurufat 1144, s. 19.*

⁸⁰ *Hurufat 1144, s. 21.*

⁸¹ *Hurufat 1144, s. 19.*

⁸² *Hurufat 1144, s. 20.*

4. Sadece İzmir Başlığı Altındaki Yapılar

İzmir'de Magribi Medresesi'ne Müderris olarak, Şeyh Ali Ramazan 1140? tarihinde tayin edilmiştir.⁸⁴

İzmir'de Niflizade Cami-i Kebirine Şeyhülkur'a olarak, Hafız Mehmed Ramazan 1140? tarihinde atanmıştır.⁸⁵ Niflizade Camii günümüzde Şadırvan Camii olarak, bilinen camii olmalıdır. Yeri Anafartalar Caddesi ile 912'inci sokak köşesindedir.⁸⁶ Şadırvan Camii'nde Ders-i am vazifesi Rebiülevvel 1141'de(5 Ekim - 3 Kasım 1728) Şeyh Süleyman'ın ölümünden, Seyyid Şeyh Mustafa'ya yine aynı vazife Rebiülahir 1141 senesinde Elhac Hızır'ın fevtinden Seyyid Şeyh Mustafa'ya maaşlarını Mehmed Paşa, Ali Ağa ve Mustafa Efendi vakıflarından almak üzere verilmiştir.⁸⁷ İzmir'de Şadırvan yakınındaki Camiinin Çarşamba vaizliği Ali fevtinden kebiroğlu Mehmed'e Şevval 1140'da Kadısı Abdurrahim arzıyla verilmiştir.⁸⁸

İzmir'de Debbaghane Camii Cuma Vaizliği Ali fevtinden büyükoğlu Mehmed'e muayyen ücret ile Şevval 1140'da verilmiştir.⁸⁹

İzmir'de Abdullah Efendi Camii Hatibliği Hüseyin'in ölümünden Hasan 'a Zilkade 1140 tarihinde verilmiştir.⁹⁰

İzmir'de Osman Efendi'nin yaptırmış olduğu suyolları vakfına Nazır olarak, Zilkade 1140'da Derviş fevtinden Osman'a verilmiştir.⁹¹ Derviş Ağazade Osman Efendi'nin İzmir'de yaptırmış olduğu Maileziz Vakfının, Muharrem 1141'de Katib ve Cabiliği Halil'in boş bırakmasından dolayı Ali b. Mu' d'din Ahmed'e verilmiştir.⁹²

İzmir'de Hacı Hüseyin Camii Vakfının Mütevelliliği Zilkade 1140'da Hacı Ahmed'in ölümünden Osman'a verilmiştir.⁹³

İzmir'de Derviş Mustafa Efendi Mescidi'nin Mütevellisi, Mescid altındaki Muallimhane'nin Muallim-i sıbyanı Muharrem 1141'de Hafız İbrahim olmuştur.⁹⁴

---

⁸³ *Hurufat 1144*, s. 20. Söz konusu vazife Hatuniye Mahallesi başlığı altında da ayın şekilde verilmiş idi.

⁸⁴ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁸⁵ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁸⁶ Tuncer Baykara, *İzmir Şehri . . .*, s. 47.

⁸⁷ *Hurufat 1144*, s. 20.

⁸⁸ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁸⁹ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁹⁰ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁹¹ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁹² *Hurufat 1144*, s. 20.

⁹³ *Hurufat 1144*, s. 20.

⁹⁴ *Hurufat 1144*, s. 20.

İzmir'de Mustafa Bey Medresesi'ne Mütevelli olarak Hacı Hasan'ın fevtinden oğlu Mehmed Emin muayyen ücret ile Muharrem 1141'de atanmıştır.⁹⁵

İzmir'de Müftü Camiine Ders-i am olarak Rebiülahir 1141'de Şeyh Süleyman ve Elhac Hızır'ın ölümünden Seyyid Şeyh Mustafa tayin olmuştur.⁹⁶

Sancakburnu varoşundaki El-hac İbrahim Camiine Hatib olarak Rebiülahir 1141'de Ahmed fevtinden Seyyid Mehmed b. Ali'ye verilmiştir.⁹⁷

İzmir'de Kısmet-i Askeriyye Mahkemesi'ne Katib olarak Zilkade 1140'da Halil fevtinden Mehmed b. Elhac Mustafa Askeri Kassamı Ömer arzıyla tayin edilmiştir.⁹⁸

İzmir'de Börekçi taifesine Börekçibaşı olarak, Zilkade 1140 senesinde Kara Mustafa b. İlyas refinden, Ali b. Salih Kadısı Ahmed arzıyla atanmıştır.⁹⁹

III. Sonuç

XVIII. yüzyılda İzmir ile ilgili elimizde, ne Osmanlı şehrini mahalle, nüfus, vergi kaynakları ... v.b. gibi ayrıntılarıyla anlatan Tapu Tahrir Defterleri, ne de mahallî kaynaklar olan Şer'îye Sicilleri gibi belgeler bulunmadığından, şehrin tarihî dokusunu ortaya çıkarmak oldukça güçleşmektedir. Özellikle sözkonusu sosyal tarih olunca, dişe dokunur malzeme elde edebilmek için tabiri caizse, iğne ile kuyu kazmak gerekmektedir. İşte bu çalışma esnasında bizim yardımımıza Hurufat Defterleri yetişmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere bu defterlerde İzmir kazası ve şehrinin dokusunda önemli yer tutan mimari yapılar, kimin tarafından yapıldıkları, burada çalışan görevliler, hangi tarihte kimin tarafından atandıkları, ne kadar ücret aldıkları veya görevlerini bırakma sebepleri ayrıntılarıyla ortaya çıkmaktadır.

1144 numaralı Hurufat Defteri'nde H. Ramazan 1140 - Rebiülahir 1141'de (M. 11 Nisan - 10 Mayıs ile 4 Kasım - 2 Aralık 1728) İzmir'in dört nahiyesi ve bunlara bağlı köylerde bulunan, kurumlar, görev ve görevliler, görev değişiklikleri, sebepleri, ücretleri ile tarihleri bulunmaktadır.

1144 numaralı defter sayesinde, İzmir şehrinin sekiz mahallesi ve diğer önemli mekanlarındaki mimari yapılar ile buralardaki görev ve görevliler, aldıkları ücret ve tarihler ortaya çıkmaktadır.

XVI. yüzyıldaki İzmir Kazası ve şehir merkezi büyük ölçüde değişikliklere uğramıştır. Yer isimlerinin bir kısmı aynı kalmış, bir kısmı değişmiş yahut da yeni

⁹⁵ *Hurufat 1144*, s. 20.

⁹⁶ *Hurufat 1144*, s. 20.

⁹⁷ *Hurufat 1144*, s. 21.

⁹⁸ *Hurufat 1144*, s. 19.

⁹⁹ *Hurufat 1144*, s. 20.

XIII. Yüzyıl Başlarında İzmir Kazası'nda Görev ve Görevliler

yerleşim birimleri ortaya çıkmıştır. Gerçi Tapu Tahrir Defterleri'ndeki gibi Hurufat Defterleri'nde nüfus yapısı, vergi kaynakları v.s. hakkında bilgi bulunmamaktadır. Şer'îye Sicilleri'ndeki gibi mahallî gelişmeleri de ayrıntılı olarak, bu defterlerden takip edemiyoruz. Ancak, Hurufat Defterleri'ndeki bilgiler oldukça özet olmasına rağmen, kapsamlıdır. Yer isimleri, şahıs isimleri, kurumlar, ücretler .. v.b gibi İzmir Kazası'nın sosyal ve ekonomik tarihine ışık tutan bir nitelik taşımaktadır.

Nâhide Şimşir

